

Hasonló témát tárgyal, de immár nem csak egy falura vonatkoztatva, hanem egy egész megye egyes régióra (Pannon-táj) koncentrálva, a X. fejezet. Vas megyében jelentős a külföldi be- és letelepedők száma. A be- és letelepedést elősegíti, hogy a letelepedett uniós állampolgárok is rendelkeznek aktív és passzív választójoggal. A Pannon-táj évtizedek óta ismert a külföldiek előtt, az Alpok-Adria Munkaközösség megalakítása és működése, a gyógyturizmus (Bük, Sárvár), a sport és kultúra (Bartók Szeminárium és Fesztivál, Savaria Történelmi Karnevál, dobógála, Vasi vasember, Textil Biennálé, Urbanisztikai Nyári Egyetem, Bloom-napok stb.) révén. Tovább növeli a térség vonzerejét, hogy Magyarország tagja az EU-nak, hogy kedvezők a térségi életfeltételek (relatív alacsony költségek, Magyarországon belüli magas fejlettségi szint), a gazdag és változatos földrajzi táj (ezen belül: ápolt kastélykertek, híres arborétumok), a történelmi múlt (borostyánkőút, Pannon provincia, multikulturális tradíció, kastélyprogram), valamint a közvetlen kapcsolat és közelség Nyugat-Európához.

A le- illetve megtelepedés motivációi között említendő a munkavállalás, vállalkozás indításának lehetősége, a nyugállományba vonulás utáni kellemes életvitel kialakítása. Ugyanakkor akadályként merülnek fel a nyelvi-kommunikációs nehézségek mind a privát szférában, mind a hivatali ügyintézésben.

Az elemzés következtetései közé tartozik, hogy a külföldiek még egy településen belül sem alkotnak települési egységet, nincs tömörszerűség, korfájuk a jövő szempontjából kedvezőtlen, viszont jelentős a szerepük a település építészeti képének megújításában (kastélyok, kúriák, házak felújítása), a vállalkozást indító külföldiek kedvező hatást fejtenek ki, mert munkalehetőséget biztosítanak, többnyire a magyarnál magasabb jövedelemmel, példaképpül szolgálnak településformáló életvitelükkel (a helyi viszonyokat magasan, meghaladó infrastrukturális igények), a többnyelvűség modelljének terjesztésével (a külföldi igyekszik magyarul tanulni, alkalmazottaikat segítik az idegen nyelv elsajátításában), s ezzel hozzájárulnak más népek és kultúrák tiszteletéhez, megbecsüléséhez.

Gráfik Imre könyve nem csak tudományos kutatás, állapotfelmérés, hanem konkrét javaslatokat is tartalmaz. Ezek egy része a határon túli magyarságra irányuló politikának szolgálhat tanácsul, más részüik

a Pannon-régió határon átnyúló kapcsolatainak lehetőségeit veti fel. A térség földrajzi fekvéséből származó előnyei sok tekintetben kihasználhatatlanok. Amit már kihasználnak: Szombathely mint az egykori Vasvár megye székhelye a régió kulturális „fővárosává” vált, elsősorban a zenei életben. Teljességgel kihasználhatatlanok viszont például a felsőoktatásban rejlő lehetőségek, holott Burgenlandban a felsőoktatás intézményhálózata meglehetősen hiányos.

A térség sokoldalú kutatása és a kutatásokra épülő fejlesztések még váratnak magukra. Ezért is üdvözlendő Gráfik Imre tevékenysége és több nyelven kiadott könyve, amely alkalmat ad – túl tudományos érdekein – a határon átnyúló gondolatcserére.

Pusztay János

A Balkán kilátásai Brüsszel, Moszkva és Ankara háromszögében

Van Meurs, Wim: Der Balkan im Dreieck Brüssel – Moskau – Ankara. = Südosteuropa Mitteilungen. 54. Jg. 2014. 5-6. No. 41-51. p.

Az Európai Bizottság új ciklusa Jean-Claude Juncker elnökségével indult 2014 novemberében. Juncker tevékenysége meglepetéseket hozott mindjárt a politikai szerepek elosztásával: egy-egy témakör biztosán mintha a témában épp valamely visszafogottabb arculatú tagállam képviselőjét hívta volna meg, alelnökeit pedig jellemzően kisállamok jelöltjeiből választotta. Magukat a témákat ugyanakkor körültekintően hozzárendelte egy-egy jelölt felkészültségbeli kompetenciájához, azaz a korábbi, válogatatlan adminisztratív szerephangsúlyokkal szemben határozottan politikai szerepre gondolt a biztosok tevékenységével kapcsolatban. Ezzel egybehangzóan az új szomszédságpolitikai-bővítési biztos kijelölése a keresztény-konzervatív ÖVP színeit képviselő osztrák Johannes Hahn személyében a maga kevéssé bővítés-pártoló hazai hátterével alapvetően a bővítési dinamika visszafogását ígéri. (Kezdetben Bécsből igyekeztek gátolni 2013-ban a horvát csatlakozást is.) Meghallgatása során Juncker halasztó értelmű prognózisával egyezően

maga is azt visszhangozta, hogy a távlatra szóló folyamatos tárgyalások, a további kis lépések politikájának fenntartása mellett újabb tagállamok felvételére a következő öt évben aligha kerülhet sor. Ezzel gyakorlatilag az EU-bővítés moratóriumát hirdették meg. A változás hátterében az EU határain belül felgyülemelő válságproblémák – a deviza- és banki krízis, a bizalmi válság, az elhatalmasodó migrációs stb. – leküzdésének prioritása húzódik meg. Az ütemváltással alapvetően érintett, a közelebbi és távolabbi múlt terheivel különösen nehéz nyugat-balkáni terepen jelentős szerepet játszik azonban a sokágú közegeállással küzdő bővítési folyamat kifáradásának önlogikája is.

Az Európai Unió a jugoszláv háborús időszak lezárultával (1999-2000) az addigi, lényegében ad hoc-jellegű fejlesztés-politikai segítségnyújtás helyébe felkínálta a Nyugat-Balkán államainak a stabilizációs és társulási folyamat megnyitását, és a 2003-as „thesszaloniki agenda” keretében megerősítette az integrációs perspektívát.¹ A folyamat során az integrációs követelménysor irányában kiütözhető felkészületlenség hiányosságainak kiküszöbölése a vártnál jóval nehezebben haladt előre, miközben Brüsszel óvakodott is a bizalom túlzott megelőlegezésétől, mint azt a keleti bővítésnél főként Bulgária és Románia esetében tette. A posztjugoszláv államok sok szempontból kezdetleges, nem ritkán továbbra is belső ellentétekkel szabdaltságaiban lényegében olyan „ördögi körben” mozog, ahol a segítségnyújtáshoz elvárt önerőt is olykor maga az integrációs perspektíva adja. Az előrehaladás, amely 2013-ban Horvátország esetében is felettebb küzdelmes körülmények között vezetett el a taggá válásig, a többi entitás vonatkozásában, ahány ország, annyi változatban, jószerivel holtpontra jutott.² Pillanatnyilag teljesen homályos: a ma hivatalos tagjelölt Szerbia, Macedónia, Montenegró, illetve Albánia mennyivel hamarabb nyerhet felvételt majd valamikor az

¹ A gyakorlati lépéseket illetően ld. egyébként Vincze Dalma: *Az Európai Unió és a Nyugat-Balkán kapcsolatai...* címmel a Külügyi Szemle 2008. 1. számában közölt kitérő tanulmányát, <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/default.asp?y=2008&t=3>, letöltés: 2015.05.25.

² Részletes helyzetleírás gyanánt vö. Juhász József: *Az EU és a Nyugat-Balkán ma* című tanulmányát is, a Mediterrán és Balkán Fórum 2014. 2. számában, http://epa.oszk.hu/02000/02090/00021/pdf/EPA02090_mediterran_2014_02_28-35. p., letöltés: 2015.05.25.

Unióba, mint most még csak potenciális jelöltként Bosznia-Hercegovina vagy Koszovó? Ebből a szempontból akár visszatérhetnénk a Nemzetközi Balkán-Bizottság 2004. évi jelentésének jól megfontolt ajánlásához, mely szerint Brüsszel részéről a stabilizációs és társulási folyamat országok szerinti komplikált lebontása helyett kitűzhetné a régió egyetemleges csatlakozását. Ennek időpontjául az ajánlás akkor, az I. világháború kitörésének centenáriusaként, 2014. évet javasolta, ezzel egy vészterhes történelmi ciklus jelképes értelmű lezárására gondolva.

A Juncker-Hahn-féle prognózist az érintett államok mindinkább fogyatkozó bővítéspárti közvéleménye és kormánykorei természetesen nagy csalódással fogadták, hiszen a csatlakozási perspektíva belátható volta, a lefektetett menetrend mindeddig a buktatók garmadájával nehezített átalakítási folyamat lényegi mozgatóerejét, jótévő kényszerét szolgáltatta. Ráadásul gyengülnek pozícióik a mindenütt előretörő euroszeptikus-nacionalista ellenzékkel szemben. Természetesen veszíthet az EU maga is a halasztással: könnyen lehet, hogy elbúcsúzhat befolyásának hosszú ideig eleven primátusától a török, valamint az orosz új hatalmi feltörekvés regionális kihívásával. A keleti-délkeleti bővítés perspektívájába eredetileg bevont Törökország például, miközben épp eltávolodni látszik a maga kinyilvánította csatlakozási szándéktól, növekvő gazdasági erejével mindinkább önnön érdekszférájaként tekintget a környező régiókra, így a befolyásszerzés szempontjából lényegében „szabad” Nyugat-Balkánra is, ahol könnyen építhet a nem keresztény lakosú térségekre. E tekintetben ugyan kevés aktuális ismeretünk van Albániával kapcsolatban. A török gazdasági behatolás egyelőre nem számottevő, de fokozatosan növekszik, mégpedig sajátos együttműködésben a Perzsa-öböl menti emírségekkel, főként Katarral. Katar egyébként önálló küldetéssel is jelen van, gáláns mecénás új mosék, iskolák, könyvtárak létesítésénél. Külképviselőit is a legtöbb állammal kiépítette, Szarajevóban 2011-ben pedig életre hívta az al-Dzsazira arab-szerb kétnyelvű csatornáját (abban a pillanatban, ahogy kivonult onnan a BBC és a Deutsche Welle).

Hasonló törekvés és sikersorozat észlelhető Oroszország irányából is. Oroszország tere a szláv kapcsolat (szerb, macedón) kötelékeiben a Törökországnál nyilván tágabb, és távlatban bizonyára állja a versenyt.

Innen szélesebb körű, diverzifikáltabb egyáltalán a kínálat, különös tekintettel az orosz energiapiacra. Jól látható volt az általános várakozás intenzitása a „Déli áramlattal” kapcsolatos (időközben leállt) tervek felfutó szakaszában. Az orosz kapcsolat Moszkva globális hatósugarú hatalmi helyezkedése, zsaroló taktikája oldaláról, persze, számos, előre nem látható rizikót rejthet magában. Brüsszelnek vigyáznia kell, a térségből ki ne szoruljon integrációs politikája. E tekintetben figyelmeztető erejű fejleménnyel ért fel Belgrád Moszkva felé forduló hátraarca, amint végérvényesen veszített a Koszovó-játszmában. (A folytatásban lásd Putyin nagy dobra vert látogatását 2014. október 16-án Belgrádban.)

A szerző a nijmegeni Redboud Egyetem (Hollandia) docense, előadása a témának szentelt, a Südosteuropa-Gesellschaft kereteiben megrendezett berlini konferencián hangzott el.

Komáromi Sándor

KISEBBSÉGEK NYELVHASZNÁLATA

A montenegrói nyelv létrehozása

Nakazawa, Takuya: The Making of „Montenegrin Language”. Nationalism, Language Planning, and Language Ideology after the Collaps of Yugoslavia (1992-2011)= Südosteuropäische Hefte 4. évf. 2015. 1. sz. 127–141. p.

A Montenegróban 2007-ben hivatalossá tett montenegrói nyelv (*crnogorski jezik*) az egyik legújabb európai nyelv és az egyik utódnnyelve a korábbi szerbhorvát (*srpskohrvatski jezik*) nyelvnek. A montenegrói nyelv létezése politikai vita tárgya a mai Montenegróban és Szerbiában, mivel szorosan összefügg a montenegrói nemzet létének a kérdésével és a Szerbiához való viszonyal.

A szerbhorvát nyelvet Vuk Stefanović Karadžić standardizálta a 19. század közepén. 1850-ben szerb és horvát nyelvészek deklarálták, hogy a szerbek és a horvátok nyelve egy nyelv. Csaknem 100 évvel később, 1954-ben az újvidéki egyezmény kimondta, hogy a szerbek, a horvátok és a montenegróiak (valamivel később Bosznia és Hercegovina muzulmánjai) egy és ugyanazon nyelvet, a szerbhorvátot használják. Az egyezmény elismerte a cirill és a latin ábécé, valamint az *-e-ző* és az *-ije-ző* nyelvjárás egyenrangúságát. A szerbhorvát volt a Jugoszláv Néphadsereg vezényleti nyelve és *de facto* ez volt a *lingua franca* Jugoszláviában. 1963-ban a Montenegrói Szocialista Köztársaság Alkotmánya a szerbhorvát nyelvet nyilvánította hivatalos nyelvnek a köztársaságban. 1974-ben ezt úgy pontosították, hogy a szerbhorvát nyelv *-ije-ző* változata a köztársaság hivatalos nyelve mindkét (cirill és latin) írásmóddal. 1980-ban megalapították a Montenegrói Tudományos és Művészeti Akadémia Irodalmi és Nyelvi Intézetét, s ennek tagja lett számos neves nemzeti elkötelezettségű tudós. Jugoszlávia felbomlása az 1990-es években együtt járt a szerbhorvát nyelv dezintegrációjával. Horvátországban